

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARININ PROBLEMLERİ

Prof. Dr. Dursun YILDIRIM

I. BAŞLANGIÇ :

Bu makalenin amacı Türk folklor araştırmalarının bugün karşı karşıya geldiği problemlere çözüm bulmak değil, bunların neler olduğunu tespit etmeğe çalışmak ve bu suretle folkloristlerimiz arasında bir tartışma ortamının doğmasına yardımcı olmaktır. Öyle sanıyorum ki bu yolla Türk folklorunun mahiyeti, tanımı, çalışma alanı, teorik yapısı çözümlenelerde kullanılacak teori ve metodoloji seçimi, alan çalışması ve uygulamalarla ilgili ciddi problemlerin hallinde daha sağlıklı ve güvenilir yaklaşımlar bulabiliriz.

Türk folklor araştırmalarının bugün karşı karşıya bulunduğu ana problemlerin durumunu ele almadan önce, geçmişte yapılan çalışmaların geçirdiği gelişme devrelerine kısa bir göz atmanın yararlı olacağını düşünüyorum. Bunu yapmaktaki maksadım, folklor tarihimizin bir özetini vermek değil, gelişme devrelerinin başlıca özelliklerini vurgulamak suretiyle bugün varmış olduğumuz noktayı açıklamaya çalışmaktır.

Türk folklor araştırmalarının gelişme devrelerini, Tanzimat öncesi durumu şimdilik bir yana bırakarak şu şekilde belirlemeği tercih ediyorum : 1. Örtülü devre : 1839-1908; 2. Türkçü devre : 1908-1920; 3. Sentezci devre : 1920-1938; 4. Dergici devre : 1939-1966; 5. Bilimci devre : 1966'dan günümüze kadarki zaman.¹ Devreleri bu şekilde adlandırmamızın sebebi, gelişme dev-

relerinin ana özelliklerini en kısa biçimde ifade edebilmektir. Bunların yerine belki başkaları da bulunabilir ama sözü geçenler tercihimizdir. Şimdi sırasıyla adlandırdığımız devrelere bakalım.

Türk folklor araştırmalarının gelişme devrelerinde ilki «örtülü» devredir. Çünkü, bu devrede folklor, ne kelime ne de bir bilim dalı olarak açıkça ifade edilmez. Ziyâ Paşa, «Şiir ve İnşa» adlı makalesinde bir an bu örtüyü aralamak isterse de, daha sonra kanaatlerini değiştirmek suretiyle bundan vazgeçtiği görülür.² Macar âlimi Ignace Kunos'un hatıralarından anladığımıza göre Ahmed Vefik Paşa da Avrupa'daki folklor çalışmalarından haberdardır ve bu sahadaki yayınları da takip etmektedir.³ Fakat, o da, hiçbir şekilde folklor adını veya ilmini sözkonusu etmez. Ancak, o, adını zikretmeden çalışmalarında Türk folklor ürünlerinden bol bol yararlanır. Bu devrede folkloradan söz edilmeyişinin, onun örtülü kalmasının sebebi açıktır : XIX. yüzyılda folklor milliyetçilik hareketlerinin besleyici kaynağı rolündedir. Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşayan Balkan milletleri onun bu fonksiyonundan bağımsızlık mücadelelerinde yararlanmaktaydı.⁴ Oysa, Osmanlı İmparatorluğu, ülkenin bütününe korumak, parçalanmayı önlemek için bu sıralarda «Osmanlıcılık» ve «İslâmcılık» ideolojilerinden meded ummaktaydı ve imparatorluk içinde milliyetçilik hareketlerini teşvik edici yaklaşımlardan ka-

çınmaktaydı. Dolayısıyla, o sıralarda milliyetçilik hareketlerinin besleyici kaynağından açıkça söz etmek mümkün değildi. İşte bunun için bu devreye «örtülü devre» demektedir.

Türkçü devre, folklor ürünlerinden ve folklor ilminden açıkça söz edildiği, bu konuda açıklayıcı yazılar yazıldığı, yararlarından söz edildiği devredir. Bu devrede, Ziyâ Gökbalp ve arkadaşları, J.G. von Herder' in kendi milletinin bütünlüğünü kurmak için XVIII. yüzyıl sonlarında vermiş olduğu fikri mücadeleyi, XX. yüzyıl başlarında Türk milletinin varlığını koruması ve idâme ettirmesi yolunda vermekteydi.⁵ Türkçüler, milli edebiyatın kurulmasında, milli şuurun uyandırılmasında, milli birliğin sağlanmasında, milleti tanımada, milliyet kavramının sınırlarını belirlemede başvurulacak yegâne kaynak olarak folkloru görmekteydiler. Türkçüler, 1920' lere kadar folklorun imkânlarından geniş ölçüde istifade etmeğe çalışarak, milli devletin yeniden kurulmasını, istiklâlimizin korunmasını sağlayan mücadelede «kuvay-ı milliyeye ruhunu yaratmışlardır. Bu devrede folklor, Türkçülerin milli rûhu ateşlemede kullandıkları bir silâh fonksiyonundadır.

«Sentezci devre» adını verdiğimiz üçüncü devrede folklor, çağdaş Türk devletinin kültür yapısını oluşturmada yararlanılacak bir ham madde ambarı biçiminde değerlendirilir. Folklor araştırmaları devlet tarafından desteklenir. Bütün amaç, milli kültürü folklor kaynaklarımızdan yararlanarak yeni bir sentez içinde yoğurup şekillendirmektir.⁶

Dergici devreyi, folklor araştırmalarımızın yükünü büyük ölçüde iki mühim folklor dergisinin yüklediği zamana ad olarak verdik. Bu devrede, Kemal Güngör'ün *Folklor Postası*, İhsan Hınçer'in *Türk Folklor Araştırmaları* adlarıyla çıkarmış oldukları

dergiler, Türk folklor araştırmaları için birer özel «folklor mektebi» vazifesi görmüşlerdir.⁷ Zamanın folklor araştırmacıları Hınçer'in çıkardığı dergi etrafında toplanarak sonraki gelişmelere zemin hazırlamışlardır.

Bilimci devre adını verdiğimiz son devrenin ilk mühim adımı 1966 yılında İhsan Hınçer ile arkadaşlarının gayreti ve devrin devlet yetkililerinin olumlu yaklaşımıyla atılmıştır. O yıl, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir «Milli Folklor Araştırma Enstitüsü» kurulmuştur.⁸ Müteakip yıllar içinde Atatürk Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara Üniversitesi lisans programlarında folklor derslerine geniş ölçüde yer verildi. Bu üniversitelerde master ve doktora programlarında bir çok folklorcu yetiştiler. Yine bu devre içinde Türk folkloru araştırmaları için milli ve milletlerarası kongreler tertip edildi.

Folklor, I. Milli Kültür Şurası çalışmalarında «Halk Kültürü», DPT Kültür Plânlaması'nda «Halkbilgisi» adlarıyla müstakil seksiyonlarda değerlendirildi.⁹ Yüksek Öğretim Kurumu¹⁰ üniversitelerimizin bünyesinde lisans diplomasına yönelik müstakil programları bulunan Halkbilimi (folklor) Anabilim Dalı açılmasına karar vermiş ve imkânı bulunan üniversitelerimizden Hacettepe Üniversitesi, Türk Halkbilim (Folklor) Anabilim Dalı; Ankara Üniversitesi ise Halkbilimi Anabilim Dalı adlarıyla eğitim ve öğretime başlamıştır. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun kurulması ile folklor araştırmaları Atatürk Kültür Merkezi bünyesinde gerekli yerini almıştır. Dikkat edilirse bu son devrede dikkati çeken başlıca özellik, folklor araştırmalarının sürekli biçimde ilmi zeminlerde kendine yer açması olayıdır. İşte biz, bunun için bu devreye, «Bilimci Devre» adını vermeyi uygun gördük. Çünkü folklor, bu devrede, bir disiplin, bir

bilim sahası olarak bütün ilmi.kuruluşlarda kendini kabul ettirmiş bir manzara arz etmektedir.

Türk folklor araştırmalarının günümüzde eriştiği ilmi zeminlerin oluşmasında, başlangıçtan bu yana emeği geöen folklorculara, diğer bilim dallerında olup sahaya katkıda bulunanlara, resmî ve özel kuruluşlara, devlet organlarının konuyla ilgili sorumlularına şükran borçluyuz. Ancak, bu güzel imkânın günümüzde folklor ile uğraşanlara, bu alanı bir bilim dalı olarak ortaya koyanlara ciddi sorumluluklar getirdiğini de unutmamalıyız.

Günümüz folklor araştırıcısının çözmesi gereken problemleri nelerdir? Bunları çözmeğe çalışırken nelere ihtiyacı vardır? şimdi bu meselelere bir göz atalım.

II. FOLKLORUN MAHİYETİ, TANIMI, KADROLARI PROBLEMİ :

a) Folklorun Mahiyeti-Tanımı :

Folklorun, «köylülerin geleneklerinde yaşayan eski devirlerin kültür kalıntıları» olduğu görüşü, günümüzde artık geçerliliğini kaybetmiştir. Çünkü, folklor sahasında yapılan çalışmalar göstermiştir ki, zamanın ihtiyaçlarına göre yeni ürünler meydana gelmektedir ve bu ürünler sadece köylülerin değil, toplumun bütün sosyal grupları arasında yaşamaktadır. Bu gözlemler ve tespitler folklorun ve onu yaratan, yayan, taşıyan, kullanan ve paylaşanların yeniden tanımlanmaları ihtiyacını doğurmuştur. Fakat, her folklorcunun çalıştığı folklor sahası farklı olduğu ve çalışmalarda farklı yaklaşımlar kullanıldığı için ortaya çıkan folklor tanımları da farklı özellikleri kapsamaktadır. Farklı yaklaşımların kullanılmasından ve üzerinde çalışılan folklor sahasının etnik özelliklerinden ortaya çıkan tanımlardaki bu farklılıklar Amerikalı folklorcuların Francis Leo Utley ile Jan Harold Brunvand'ın dikkatini çek-

miştir. Utley Standard Dictionary of Folklore adlı eserde verilen ve folklor alanında çalışmaları ile tanınmış çeşitli uzmanlara ait 21 tanımı bir tahlile tabi tutar, aralarında bazı benzerlikler bulur.¹¹ Bu benzerliklerle Brunvand da The Study of American Folklore adlı eserinde işaret eder.¹² Sanırım, farklı tanımlardan tespit edilen ortak özellikler, folklorun, daha doğrusu «lore»un evrensel mahiyeti ile ilgili özellikler nelerdir, şimdi sırasıyla bunları gözden geçirelim :¹³

1. Sözlü olma/oral, verbal/Özelliği. Bu özellik, geniş anlamda folklorun tüm ürünleri için geçerlidir. Folklorun içine giren bütün unsurlar, kişiden kişiye «sözlü iletişim» ortamında geçer ve öylece nesilden nesile aktarılır. Buna âdetler, merasimler, taklid ve gösteriler, danslar, dramatik oyunlar, saz çalmak, türkü söylemek, hikâye anlatmak, ev yapmak ilaçlar ve tedavi usulleri, yiyecekler, giyecekler ve el sanatları dahildir.

2. Geleneğe bağlılık / tradition / Özelliği. Folklor ürünlerinin her türü bir geleneğe bağlıdır. Gelenekler, folklor ürünlerinin belirli birer «form» kazanmasını ve bu «form» içinde kendini devam ettirmesini sağlar, ayrıca onlara kendilerini belirleyen diğer ayırıcı özellikleri kazandırır.

Burada gelenek üzerinde durmak ihtiyacını hissediyorum. Çünkü, geleneklerin donmuş kalıplar olduğu şeklinde bazı görüşlere rastlamaktayız. Bu doğru değildir. Eğer, onlar donmuş, dinamizmini kaybetmiş, cansız bir yapıya sahip olsa idi, burada folklorlardan da söz etmemiz mümkün olmazdı.

Gelenekler, ait oldukları insan topluluğunun ihtiyaçlarını karşılamak üzere, üyelerin gönüllü iştirakeriyle vücüd bulurlar. Nesiller değiştiköe, ihtiyaçlar farklılaştiköe onlar da değişirler. Sürekli var olmalarının sebebi, ait oldukları toplumun üyeleriyle

uyum içinde bulunmalarıdır. Bir yerde bir insan topluluğu varsa yani üyeler aynı dili, ortamı ve tarihi paylaşıyorlarsa orada gelenekler vardır. Bu durum, üyelerin sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel farklılıklarına bağlı değildir. Bu nokta, çalıştığımız folklor alanı için önemlidir.

Yalnız bir noktaya daha temas etmek isterim. O da şudur: bir ürünün folklor ürünü kabul edilmesi için «sözlü olma» ve «geleneğe bağlılık» özelliklerine sahip olması lâzımdır ama, ne her sözlü şey, ne de her gelenek folklor değildir. Her iki özelliğin de bir arada bulunması gerekmektedir. Ziya Gökalp, bunu farketmiş ve folkloru, «şifahi an'ane»ler diye tarif etmiştir.¹⁴

3. Çeşitlenme/variant / Özelliği. Folklor ürünlerinin dağılımı, yayılımı sözlü geçiş veya sözlü iletişim ile olur. Anlatımlar, edinimler, öğrenimler ve tecrübeler daima dil yolu ile anlaşarak olur. Ortam paylaşılanların yetenekleri, durumları, tecrübeleri icra edilen bir folklor ürününün farklı biçimlerde tekrar edilmesine yol açar. Tekrar sırasında eski ürün, yeni unsurlar kazanabilir ve bazı özelliklerini de kaybedebilir. Böylece yeni bir ürün meydana gelmiş olur. Eski form ve muhtevadan farklılık gösteren yeni ürüne «variant» denmektedir. Variantların sayıları belirsizdir.

4. Anonimlik/Anonymous / Özelliği. Folklor ürünlerinin ilk yaratıcılarının unutulmuş olduğunu ifade etmek için kullanılan bu terim, onların insanlar tarafından hep birlikte yaratıldığı anlamını taşımaz. Her bir ürünün bir ilk yaratıcısı vardır ama sözlü anlatım geleneği bunları genelde muhafaza edememiştir. Sözlü geçişlerde her ürün, rastladığı, ya da bulunduğu «sözlü anlaşma ortamı»larından bünyesine, formuna, fonksiyonuna, muhtevasına bir şeyler katmış veya çıkarmış olarak yaşar.

5. Kalıplaşma / formularization / Özelliği. Folklor ürünleri, türlerine, geleneklerine uygun biçimde kalıplar, anlatım veya kompozisyon öğeleri yaratırlar. Bunlar, herhangi bir folklor ürününün iskeletini, çatısını meydana getiren şeylerdir. Ürünlerin kompozisyonlarından sayısız variant meydana gelse bile, değişmez özellikleri olan kendilerine mahsus kalıpları korudukları sürece tanınırlar.

Şüphesiz her milletin folkloruna giren ürünlerin tabiatı yukarıda sıralanan hududlarla sınırlanamaz, folklor ürününde onu meydana getiren insan grubunun özellikleri de mevcuttur. Biz, Türk folklorunun tanımını bu özellikleri de katarak yapabilmeliyiz. Bunu yapmak için de önce onun nasıl bir tabiata sahip olduğunu öğrenmemiz gerekir.

b) Folklorun Sınıflandırılması :

Folklor ürünlerinin sınıflanmasına, yahut muayyen kategorilere ayrılması problemine temas etmek istiyorum. Sağlıklı araştırmalar yapabilmemiz ve gereksiz zaman israfından kurtulmamız için, çalışacağımız malzemeyi belli bir düzene sokmamız onları yakın özelliklerine göre sınıflandırmamız bilimin gerektirdiği şartlardan biridir.

Türk folklor araştırmaları tarihinde bildiğim ilk yerli tasnif, Ziya Gökalp'e aittir. Folkloru, «şifahi an'ane»ler şeklinde tanımlayan Gökalp, Türk folklorunun şu kadrolar içinde incelenmesini teklif eder¹⁵:

1. Şifâhi bediyyat : Şarkılar, destanlar, darb-ı meseller, bilmece, efşâneler, rakslar, şifâhi mûsikî.

2. Şifâhi diniyyât : İtikadlar, âyinler, dinî teşkilâtlar, ilâhiler, du'alar, menkibeler, üstürelere, kozmogoniler.

3. Şifâhi ahlâk : Atalar sözü, halk sözü, ahlâki kıssalar.

4. Şifâhi hukuk : Örfler, âdetler.

5. Şifâhi iktisad : Cârî bulunan iktisad kaideleri ve amelîyeleri.

6. Şifâhi tabâbet : Sihirle kârişık tabâbet vesâir fenler.

7. Şifâhi mantık : İptidâi tasnifler ve mâkuleler.

8. Şifâhi lisan : Lisanın halkça müstâmel bütün sesleri, kelimeleri, kaideleri.

Ziya Gökalp tarafından yapılmış olan bu tasnifte ele alınan ve incelenmesi teklif edilen maddeler için «söz-lü» ve «geleneklere bağlı» olmaları esas alınmıştır.

Türk folklor araştırmaları açısından bir merhale teşkil eden ilk folklor derneğimiz, 1928 yılında «Anadolu Halkbilgisi Derneği» adıyla kurulmuş¹⁶ ve 1929 yılında «halkbilgisi» derleyicileri için bir «Rehber» yayınlamıştır.¹⁷ Bu rehberde sözü edilen Türk folklor kadroları, Paul Sébillot, Miss Charlotte Brune, Hoffman Kra-yer, Arnold von Gennep gibi Avrupalı folklorcuların eserlerinden adapte edilmiştir. Sınıflandırma, orijinal-lerinde olduğu gibi bir köy «monog-rafisi» çalışma esasına göre tertip edilmiştir.¹⁸ Ne bu kadrolar, ne de aynı kaynaklardan bir kaç değişiklik-ile alınan sınıflandırma modelleri, sa-ha çalışmalarından elde edilen bilgi-lerin ışığı altında çalışıp düzeltilmiş-tir. Belki belli bir dönem için pratik fayda sağlayan bu sınıflandırma mo-delleri ile bugün Türk folkloru üze-rinde araştırma yapmak yeterli de-ğildir.

Türk folklorunun tabiatına, özel-liklerine, türlerine uygun bir sınıf-landırma sistemi hazırlamak günümüz folklorcularının görevleri arasındadır. Bunu yaparken, öncelikle saha çalış-maları ışığı altında elde edilen bilgi-lere dikkat gösterilmesi sınıflandırma-nın veya kadroların sağlıklı biçimde tesbitine yardım edecektir. Unutma-mak gerekir ki «mükemmel» denile-bilecek bir sınıflandırma sistemi yok-tur. Dolayısıyla her tasnif sistemi ye-ni bilgiler ışığında, düzeltilmeli ve ek-sikleri giderilmelidir.

III. TÜRK FOLKLORU ÜZERİNDE YAPILACAK ARAŞTIRMALAR-DA ÜZERİNDE DURULMASI GE-REKEN ÖNEMLİ NOTLAR :

Türk folklor araştırmalarında ce-vapları aranması gereken ana soru-lar, her çeşit folklor ürünü için ge-çerli, evrensel boyutta problemlerdir. Ben bu soruları, Amerikalı folklorcu, Brunvand'dan alıp, ilâve sorularla ge-nişleterek aşağıda gösteriyorum¹⁹ :

1. Folklor nedir? Yani, «folklor» derken bundan ne anlıyoruz? Folklo-ru, geçmişin kültür kalıntıları olarak mı, yoksa içinde buldukları «söz-lü anlaşma» ortamlarına bağlı olarak yaşayan, üreyen, değişen, dönmüş ve canlılığa sahip bir kültür faaliyeti olarak mı değerlendiriyoruz? Folklo-ru, veya içinde yaşadığımız folklor olaylarını nasıl ve ne şekilde tanım-lamamız daha doğru oluyor?²⁰

2. Folklorun türleri nelerdir? Ya-ni, folklor ürünlerini hangi türler içinde toplayıp incelememiz gerekir? Bunu yaparken hangi ölçüleri kullan-malıyız? Bir türü belirleyen sabit un-surlar var mıdır? Tür kavramı ve bu kavram içinde yer alan ürünlerin özellikleri ait oldukları farklı folklor ortamlarında değişir mi? Türü nasıl tanımlamamız gerekir ve hangi ba-ğımlılıklar buna bir ölçü olabilir? Bu tanımlamalarda universal ile etnik özellikleri nasıl değerlendireceğiz?

3. Folk/halk/grup/millet kimdir? Yani, kaynağımız, bize folkloru veren kimdir? O, hâlâ, XIX. yüzyılın «köy-lüsü» mü, yoksa «geri kalmış», «oku-ma bilmeyen», «cahil», «az gelişmiş» gibi sıfatlarla belirlenmeğe çalışılan insanlar mıdır, yoksa Alan Dundes'in sözünü ettiği ve aralarında sadece bir ortak unsur bulunması yeterli bir sos-yal grup mudur?²¹ Halk bilgisini, yani «lore»u yaratanların özellikleri nelerdir?

4. Folkloru kim yaratıyor? Yani, ona kimler şekil veriyor? Bu nasıl oluşuyor? Hangi faktörler böyle olma-

sını, oluşmasını gerçekleştiriyor? Ferdiliğin ve anonimliğin yaratıcılıktaki payı nedir? Folkloru yaratanlar ne gibi özelliklere sahiptir?

5. Folklorun taşınması, yayılması nasıl oluyor? Geçişler nasıl meydana geliyor? Hangi faktörler onun süratle yayılmasını ve dağılımını sağlıyor? Kimler bunu sağlıyor ve niçin? Geçişler hangi türlerde gerçekleşiyor?

6. Folklor değişimleri nasıl ve hangi sebeplerle meydana geliyor? Yani, bir folklor ürününün değişmesi-ne, gelişmesine, genişlemesine, başka bir şekle dönüşmesine, yahut tamamen ortadan kalkmasına tesir eden âmiller nelerdir? Birbirinden küçük farklarla ayrılan formlar nasıl ortaya çıkıyor? Bu durumda değişen ve değişmeyen unsurlar nelerdir?

7. Folklor formlarını etkileyen unsurlar nedir ve formlar ile muhteva arasında nasıl bir ilişki vardır? Folklorun yapısı ne gibi özellikler taşıyor? Yapı bakımından «etnik» özellikler mi, yoksa «evrensel» özellikler mi ön plândadır?

8. Folklor, onu taşıyanlar için ne anlama geliyor ve onların hangi ihtiyaçlarına cevap veriyor? Folklorun anlam ve fonksiyonları, üzerinde en çok çalışılan konulardan biridir ama her folklorun ait olduğu insan topluluğu içindeki rolü yeterince araştırılmış değildir.

9. Folklorun kullanım ve uygulama alanları neler olabilir? Sosyal ve beşeri bilimler folkordan hangi noktalarda nasıl yararlandırılabilir? Folklor ürünlerinden hangi şartlar altında çağdaş ihtiyaçlara cevap verecek biçimde istifade edebiliriz? Bugün, dünya milletleri hangi alanlarda folkloru kullanıyor ve uyguluyor? Türk folklorunun çağdaş kültür modelimizi geliştirmede bir rolü olabilir mi?²²

Türk folklorunun araştırılması gerekli konuları elbette yalnız bunlardan ibaret olamaz. Bu konulara, folklorumuzun kendine mahsus özellik-

lerinden kaynaklanan daha çokları eklenecektir. Henüz çok yeni sayılabilecek bir bilim dalının, daha doğrusu bu bilim dalı mensuplarının yapacağı işleri sıralayacak olursak, her folkloristin elinde sayısız maddelerden oluşan listelerle karşılaşırız. Ama bu durum, bizi korkutmamalı, aksine teşvik unsuru olarak görülmelidir.

IV. FOLKLOR ARAŞTIRICISININ BİLMESİ VE KULLANMASI GEREKEN UNSURLAR :

Folklor bilimi ile uğraşacakların edinmesi gereken bir sıra bilgi ve beceriyi maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz. Bunlar aynı zamanda Türk folklorunun çalışılması için gerekli alt-yapı ile ilgili problemleri de ifade eder. Bunlar :

1. Saha çalışması : Folklor araştırmacısı saha çalışma metod ve tekniklerini iyi bilmesi ve kullanması gereken kişidir. Ancak, bunun yanı sıra, konusuyla ilgili teorieri, folklorun edebiyatla münasebetini, kültürle olan bağını, sözlü geleneğin geçerliliğini kontrol etmesini bilmesi gerekir. Bunun için edebiyat, sosyoloji, antropoloji tarih, dilbilimi, coğrafya, psikoloji gibi bilim dallarından yararlanabilmelidir.

Derleme ve kayıtlar sırasında, derleyeceği malzemenin özelliklerine uygun teknik bilgi ve becerilere sahip olmalıdır. Ancak, iyi bir saha araştırmacısı sadece bu beceri ve bilgilere sahip olan değil, bunları sahada kullanabilen, uygulayan kişidir.²³

2. Arşiv : Türk folklor araştırmacısının kullanacağı en mühim bilgi ambarı arşivdir. Sahadan toplanacak metinler, ses kayıtları burada saklanacaktır. Arşiv malzemesi gerekli biçimde düzenlenmezse araştırmacının yararlanması imkânsızlaşır. Folklor araştırmacıları arşivlerin kullanılmasını bilmelidir. Türkiye'de ciddi boyutlarda bir folklor arşivi kurulması bir ihtiyaçtır.

3. Folklor Müzesi : Bu müzelerde maddi folklor ürünleri toplanmalıdır. Müzeler, arşivlerin tamamlayıcılarıdır. Folklor araştırmacıları, arşivlerdeki folklor malzemesini tedkik ederken, bunlarla maddi folklor örnekleri arasındaki bağı araştırmak imkânı bulur. Bunun için, folklor araştırmacıları, bu müzelerden nasıl yararlanacağını da öğrenmelidir.

4. Bibliyografyalar : Folklor araştırmacıları alanı ile ilgili bu tür eserleri bilmeli ve takip etmelidir. Bu eserler, kendi folkloru ile olduğu kadar, dünyanın diğer yerlerindeki folklor çalışmalarını ile ilgili olabilir. Folklor araştırmacıları, çalışacağı konuda kendinden önce neler yapıldığını buralardan öğrenir. Türk folkloru ile ilgili bibliyografyaların hazırlanmasına ihtiyaç vardır.

5. Folklor İndeksleri : Folklor araştırmacılarının yardımcılarından biri de bu eserlerdir. İndeksler arasında Stith Thompson'un altı ciltlik «Halk Edebiyatı Motif İndeksi» adlı eseri önemlidir.²⁴ Türk folklorunda tip ve motif indekslerine ihtiyaç vardır. İndeksler, folklorist için çalıştığı ürünün durumunu tespit etmeye yarayan kıymetli el kitaplarıdır.

6. Terminoloji : Türk folklor araştırmacıları, araştırmalarında düşüncelerini ifade etmek için gerekli terminolojiyi bilmek zorundadır. Uluslararası folklor terminolojisinin yanı sıra bir Türk folklor terminolojisi de gerekir. Bu eksiklik çalışmalarımızda mevcuttur ve bir an önce giderilmesi lazımdır. Aksi halde aynı şeyleri farklı terimlerle ifade etmek suretiyle anlaşma ortamını kuramayacak ve boşuna zaman harcayacağız.

7. Milletlerarası tecrübe : Türk folklor araştırmacıları, eğitim ve öğretim tecrübesi daha ilerde olan ülkelerde ihtisasa gönderilmelidir. Milletlerarası kongre, seminer ve benzeri faaliyetlere katılmak suretiyle folklorcularımız alan ile ilgili bilgi ve tecrü-

besini arttırma imkânına kavuşturulmalıdır.

8. Folklor araştırmaları tarihi : Türk folklor araştırmacıları, alanındaki gelişmelerin tarihini bilmek, öğrenmek zorundadır. Dünyadaki folklor araştırmaları tarihini, gelişme devrelerini aksettiren çalışmalar dilimize kazandırılmalıdır. Ayrıca, Türk folkloru araştırmalarının ve gelişme devrelerinin özelliklerini yansıtan bir tarihçesi hazırlanmalıdır. Tarihçe, bir değerlendirilmesi ile, disiplin olarak folklorun gelişme tarihine bağlı mukayeseli bir tenkidi olmalıdır.

9. Yazılı ve basılı kaynaklar : Yazılı ve basılı kaynaklarda yer alan folklor malzemesinden folklorist gerektiğinde yararlanacaktır. Ancak, folklorist bu tür malzemeden yararlanırken son derece dikkatli olmalıdır. Folklorist, malzemesinin durumunu bir tarihçi yaklaşımıyla kontrol etmeli ve değerlendirmelidir. Aksi halde yanlış yapma tehlikesi vardır.

Türk folkloruyla ilgili gördüğümüz ve folkloristlerinin gündemine getirmeğe çalıştığımız konuları üç ana başlık altında yukardan beri sergilemeye çalıştık. Burada, yeni ya da bilinmeyenleri ifade ettiğimi sanmıyorum; bu makalenin amacı Türk folkloru ile ilgili bir tartışma ortamının yaratılmasına ve böylece konuya yararlı olmağa çalışmaktır. Gündeme, ya da tartışma ortamına daha farklı maddelerin alınması veya getirilmesi, konuların seçilmesi ilgililerin meseleye yaklaşımlarına bağlıdır. Mühim olan Türk folklor araştırmalarının gelişmesine yardımcı olacağına inandığım ciddi bir tartışma ortamına, zeminleri ne olursa olsun (kongre, seminer, panel, soruşturma vb.) tüm folklorcuların katılması ve görüşlerini ifade etmeleridir. Böyle bir ortamı görmek, bizi, Türk folkloru hesabına sevindirecektir.

1 Bu meseleye daha önce bir yazımda temas etmiş ve orada devreleri

- daha geniş periyodlara ayırmıştım. Her iki makalede yer alan farklı ayrımlar, farklı amaçlara yöneliktir. (Bkz., «Türkiye'de Folklor Araştırmalarının Gelişme Devreleri I», Şükrü Elçin Armağan, Ankara, 1983, s. 115-128).
- 2 Fuad Köprülü, Edebiyat Araştırmaları, Ankara, 1966, s. 302-304.
  - 3 Ignace Kunos, Türk Halk Edebiyatı, İstanbul, 1925, s. 43-56.
  - 4 Fuad Köprülü, «Yeni bir İlim : Halkiyat Folk Lore», İkdam, 24 Kânunîsânî, 1329.
  - 5 Ziyâ Gökcalp'ın folklor ile ilgili görüşleri ve çalışmaları hakkında bk. Hikmet Dizdaroğlu, «Folklorcu Ziya Gökcalp», I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri, Ankara, 1974, s. 3-18.
  - 6 1920'lerden sonra resmî ve hususî kuruluşların folklor ile ilgili faaliyetleri hakkında bir fikir edinmek için bk. M. Şakir Ülkütaşır, Cumhuriyetle Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları, Ankara, 1971.
  - 7 İhsan Hınçer'in çıkarmış olduğu bu dergi, 31 yıllık yayın hayatını sahibinin vefatı ve imkânsızlıklar sebebiyle 1980 yılında kapatmıştır.
  - 8 Bu kuruluş daha sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesine alınmıştır. Halen, «Millî Folklor Araştırma Dairesi» adıyla Türk folkloruna hizmet vermektedir.
  - 9 Her iki toplantıya uzmanların sunduğu bildiriler ve ortak raporlar yayımlanmıştır.
  - 10 Yüksek Öğretim Kurumu'na, sözü geçen karar alınmadan önce tarafımızdan «Folklor Hakkında Genel Bilgiler ve Folklor Bölümünün Üniversitelerimizde Kurulmasına İlişkin Düşünceler» başlığın taşıyan bir rapor arzedilmiştir.
  - 11 Francis Lee Utley, «Folk Literature: An Operational Definition» in Alan Dundes : The Study of Folklore USA, 1965; pp. 7-24.
  - 12 Jan H. Brunvand, The Study of American Folklore, New York, 1968; p. 4.
  - 13 Folklorun tanımında yer alan ortak unsurların izahı ile ilgili açıklamalar bize aittir, sözü geçen yazarları bazlamaz. (D. Yıldırım).
  - 14 H. Dizdaroğlu, a.g.m., a.g.y., s. 6.
  - 15 Ziya Gökcalp, «Tarih ve Kavmiyyat» Küçük Mecmua, 25 Eylül 1338, Sayı : 17, s.
  - 16 D. Yıldırım, «Türkiye'de Folklor Hareketlerine Kısa bir Bakış», Millî Kültür, Eylül, 1981, Sayı : 4, s. 45.
  - 17 Halkbilgisi Toplayıcılarına Rehber, Ankara, 1928.
  - 18 Sözü geçen «Rehber»de yer alan folklor kadroları saha çalışması yapacaklar için şu şekilde verilmiştir: 1. Muhite dair halkbilgisi; 2. Binaya dair halkbilgisi; 3. Ev eşyasına dair halkbilgisi; 4. Zena'atlere ve mesleklerle dair halkbilgisi; 5. Elbiseye dair halkbilgisi; 6. Gıdaya dair halkbilgisi; 7. Âdetlere dair halkbilgisi; 8. İtikadlara dair halkbilgisi; 9. Bilgiye dair halkbilgisi; 10. Şi'ire dair halkbilgisi; 11. Temaşaya dair halkbilgisi; 12. Hikâyeye dair halkbilgisi; 13. Müsikiye dair halkbilgisi; 14. Raksa dair halkbilgisi; 15. Hukuka dair halkbilgisi (Bk. a.g.y., s. 2). Rehberin (s. 5-23) arasında bu kadroların ayrıca açıklamaları verilmiş ve alt bölümlerine işaret edilmiştir.
  - 19 Jan H. Brunvand, a.g.y., s. 10-11 (Siyah dizili sorular Brunvand'a aittir).
  - 20 Bir makalemizde bu soruya bağlı konularla birlikte folklor kavramı üzerinde kısaca durup görüşlerimizi ifade etmeğe çalışmıştık (Bk. 'Sözlü Kültür ve Folklor Kavramları Üzerine...', Millî Kültür, Ekim, 1982).
  - 21 Alan Dundes, 'Who Are the Folk?' in Frontiers of Folklore, edited by W.R. Bascom, Colorado, 1977; pp. 17-35.

22 Folklor ürünlerinden çağdaş kültür modelimizin geliştirilmesinde yararlanılma meselesine, I. Milli Kültür Şûrası, Ankara 1982 toplantısına sunduğumuz bildiriye temas etmiştik. Maalesef bu bildiri basım sırasında dikkatsizce dizilmiş ve kontrol edilmeden yayınlanmıştır (Bk. 'Folklor ve Çağdaş Modelimiz Üzerine Görüş ve Düşünce-

ler'. Birinci Milli Kültür Şûrası (23-27 Ekim, 1982). (Bildiriler). Ankara, 1982, s. 425-429).

23 Kenneth S. Goldstein, Sahada Folklor Derleme Metodları, (A.E. Uysal çevirisi). Ankara, 1977, s. 7.

24 Stith Thompson, Motif - Index of Folk Literature, Bloomington, 1958 revised edition), 6 Cilt.